

Innst. S. nr. 304

(2000-2001)

Innstilling fra sosialkomiteen om forslag fra stortingsrepresentantene Valgerd Svarstad Haugland, Åse Gunhild Woie Duesund og Are Næss om tiltak for å få utdannet helsepersonell tilbake til sine yrker

Dokument nr. 8:112 (2000-2001)

Til Stortinget

SAMMENDRAG

Det fremmes i dokumentet følgende forslag:

1. Stortinget ber Regjeringen, med utgangspunkt i handlingsplanen for helsepersonell 1998-2001, raskt fremme forslag om konkrete tiltak for å få utdannet helsepersonell tilbake til sine yrker.
2. Stortinget ber Regjeringen utarbeide en ny handlingsplan for rekruttering av helsepersonell 2002-2005 der det legges vekt på konkrete tiltak."

Forslagsstillerne uttaler at den viktigste ressursen i helse- og sosialtjenesten er helsepersonellet, og at helsesektoren er inne i en ond sirkel der en stadig har økende problemer med rekruttering og flukt fra yrket.

Det framholdes at undersøkelser viser at bare omtrent halvparten av dem som utdannes, blir værende i sykepleien, og at rekrutteringen til opplæring på videregående nivå innen helse- og sosialfag de siste årene har sunket dramatisk.

Det vises til at Stortinget har vedtatt omfattende handlingsplaner for eldreomsorg, kreftomsorg og psykiatri som forutsetter 21 600 nye årsverk innen 2006.

Forslagsstillerne mener det er viktig å få tilbakeført til helsevesenet både sykepleiere, hjelpepleiere og annet helsepersonell som i dag er ute av helsetjenesten, og at man for å oppnå dette må iverksette konkrete rekrutterings- og stabiliseringstiltak der man får tilstrekkelig attraktive arbeids- og lønnsforhold, inkludert en infrastruktur som ivaretar helsepersonellens private interesser, blant annet barnehage- og boligtilbud. Likeledes mener forslagsstillerne det er viktig å få utløst den arbeidskraftreserven som finnes blant de ansatte i helsevesenet, der mange i dag på grunn av turnusoppsett kun får deltidsstillinger. Forslagsstillerne mener at framfor å importere sykepleiere bør forhold-

dene legges til rette slik at norske sykepleiere blir værende i yrket de utdanner seg til.

Forslagsstillerne mener videre at det må legges til rette for at de ufaglærte som arbeider i helsevesenet, får mulighet til å ta en fagutdanning, og at muligheten for å få godskrevet realkompetanse for opptak til høyere utdanning på individuelt grunnlag bør framheves overfor hjelpepleiere som ønsker å bli sykepleiere.

KOMITEENS MERKNADER

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Bendiks H. Arnesen, Inga Balstad, Reidun Gravdahl, Asmund Kristoffersen, Karin Lian og Einar Olav Skogholt, fra Kristelig Folkeparti, Åse Gunhild Woie Duesund og Are Næss, fra Høyre, Annelise Høegh og Sonja Irene Sjøli, fra Fremskrittspartiet, lederen John I. Alvheim og Harald T. Nesvik, fra Senterpartiet, Ola D. Gløtvold, og fra Sosialistisk Venstreparti, Olav Gunnar Ballo, vil understreke at mangel på kvalifisert personell er et av de største hinder for god kapasitetsutnyttelse i norsk helsevesen. Det har i flere år vært stor mangel på pleie- og omsorgsarbeidere både innen spesialisthelsetjenesten og kommunehelsetjenesten. I Helsetilsynets tilsynsrapport fra 1999 forklarer 29 av 31 sykehus flaskehalsproblemer i intensivavdelingene med mangel på sykepleiere. Bare i Oslo kommune er mangelen på pleiepersonell innen eldreomsorgen økt med 600 årsverk, fra 1 000 til 1 600 ledige stillinger ved årsskiftet 2000/2001. Etter komiteens vurdering er dette meget bekymringsfullt. Økningen i de eldste aldersgrupper gjør situasjonen spesielt bekymringsfull.

Satsingen på kreftrereformen, psykiatrireformen og eldreomsorgen vil, etter komiteens mening, ikke kunne lykkes uten økt tilgang på velkvalifisert personell. Bare disse reformene forutsetter 21 600 nye helseårsverk innen 2006. Store organisatoriske endringer av spesialisthelsetjenesten vil ikke få ønsket effekt dersom mangel på personell hindrer utvikling av tjenestetilbudet.

Komiteen vil minne om at Stortinget tidligere har understreket behovet for iverksetting av nye tiltak som kan øke tilgangen på helsepersonell. I forbindelse med behandlingen av handlingsplanen for eldreomsorgen i juni 1997 uttalte en samlet sosialkomité følgende:

"Komiteen ber departementet prioritere arbeidet med å hente tilbake disse betydelige helsepersonellressursene. Komiteen ser det som langt viktigere å få disse fagfolkene tilbake i helsevesenet, framfor kortsiktige tiltak som å importere helsepersonell fra utlandet."

I sosialkomiteens innstilling til statsbudsjettet for inneværende år heter det bl.a.:

"Komiteen vil understreke at forutsetningen for å få gjennomført de vedtatte reformer og opptrappingsplaner innen helse- og omsorgstjenesten er økt tilgang på helsepersonell. Komiteen har merket seg at blant utfordringene er stabilitet i stillingene, stor andel deltidsansatte og usikkerhet om framtidig rekruttering blant annet på grunn av små ungdomskull."

Komiteen vil også minne om at følgende ble vedtatt i forbindelse med behandlingen av statsbudsjettet for 2001:

"Stortinget ber Regjeringen utarbeide en ny handlingsplan med ytterligere rekrutterings- og stabiliserings tiltak for sykepleiere og annet helsepersonell samt tiltak for å fremme mer fleksibel arbeidsdeling mellom personellgrupper. Handlingsplanen må også inneholde tiltak for hvordan man får flere utdannede sykepleiere tilbake til sykepleieryrket."

Stortinget har tidligere, bl.a. i forbindelse med handlingsplanen for eldreomsorgen i 1997, lagt til grunn at det finnes en arbeidskraftreserve blant sykepleiere på om lag 10 000 årsverk. Ca. halvparten av alle sykepleiere velger å arbeide deltid. Mange forlater også sykepleieryrket. Det er ca. 18 500 utdannede sykepleiere som i dag ikke arbeider som sykepleiere. Komiteen viser til at det er lite realistisk å regne alle disse som arbeidskraftreserve. Komiteen vil påpeke at det i disse tallene også er medregnet de som har tatt tilleggsutdanning på høyere nivå enn høgskoleutdanning, og kvalifiserer til andre jobber både innenfor og utenfor helsetjenesten. I denne gruppen "arbeidskraftreserve" er også sykepleiere som jobber som lærere både i videregående opplæring og i høgskolene. Det er ønskelig at disse fortsetter i slike yrker. Komiteen viser til at Statistisk sentralbyrå har registrert at sykepleiere (med sykepleie som høyeste utdanning) som jobber utenfor helsetjenesten i 1999, utgjorde 7 850 årsverk.

Komiteen vil understreke at det fra 1997 og fram til i dag er iverksatt og prøvd en rekke virkemidler for å redusere mangelen på helsepersonell, herunder sykepleiere. Det er satset på etter- og videreutdanning av ufaglærte og hjelpepleiere, rekruttering fra utlandet, og det er åpnet for utleie av helsepersonell. Antall studie-plasser ved sykepleiehøgskolene er økt kraftig, og det er åpnet for opptak til sykepleierhøgskolene på grunnlag av realkompetanse for hjelpepleiere og andre uten formell studiekompetanse.

Etter komiteens mening er det gledelig at en for studieåret 2001-2002 har registrert en økning i søknadene til sykepleierhøgskolene. Det er imidlertid bekymringsfullt at økningen ene og alene skyldes at mange søker opptak på grunnlag av realkompetanse. Blant søkere med ordinær studiekompetanse er det fortsatt nedgang i søkning til sykepleiestudiet. Det er etter komiteens mening bekymringsfullt på lang sikt.

ECON-rapporten 49/1999 "Kostnader ved sykepleiermangel-2" viser at norske helseinstitusjoner hvert år bruker 775 mill. kroner på kortsiktige tiltak som innleie, rekruttering fra utlandet og overtid for å løse bemanningskrisen. Dette er midler som komiteen mener burde kunne benyttes på en bedre måte ved å sikre permanente arbeidsforhold basert på faste tilsetninger av eget utdannet helse- og omsorgspersonell.

Komiteen vil også uttrykke stor bekymring over svikten i antall søkere til helse- og sosialfaglinjene ved de videregående skolene. I 1994 var det 14 500 søkere til 8 300 grunnkursplasser. Det var kamp om plassene, elevene var godt motivert og kvalifisert. I 2000 var det 6 200 søkere. Målt i andelen av 16-åringene var det 60 pst. flere søkere i 1994 sammenlignet med søkertallet i 2000. Ekstra bekymringsfullt blir dette når det også fremkommer at mange av disse elevene ikke er motivert for å gå inn i pleie- og omsorgsyret.

Komiteen har merket seg at det ifølge Statistisk sentralbyrås beregninger i 1999 vil være behov for mellom 10 000 og 12 000 nye hjelpepleiere/omsorgsarbeidere fram til 2010.

Komiteen vil understreke at ikke minst eldreformen og behovene for pleie- og omsorgspersonell i forbindelse med en økende andel eldre i befolkningen gjør det absolutt nødvendig å satse sterkere på motivasjon og rekruttering for å få flere inn i disse yrkene.

Komiteen mener at det må bli en høyere verdsettning av dette arbeidet bl.a. gjennom bedre faglige utviklingsmuligheter. Utdanningsmessig må også helse- og sosialarbeidere ha mulighet til etter- og videreutdanning som er nasjonalt og faglig forankret. Dette vil gi de som søker grunnutdanningen, større muligheter til en faglig og økonomisk karrierestige. Videre mener komiteen at det må settes sterkere fokus på arbeidsvilkår og miljø slik at bl.a. belastningsskader i større grad kan unngås ved anskaffelse av flere og bedre tekniske hjelpemidler.

Komiteen mener også at det må tilrettelegges bedre for at ufaglært arbeidskraft innen pleie- og

omsorgssektoren kan få et tilbud om faglig utdanning som gir heving av kompetanse og lønnsvilkår.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet og Høyre, viser til at et enstemmig storting 14. desember 2000 vedtok følgende:

"Stortinget ber Regjeringen utarbeide en ny handlingsplan med ytterligere rekrutterings- og stabiliserings tiltak for sykepleiere og annet helsepersonell samt tiltak for å fremme mer fleksibel arbeidsdeling mellom personellgrupper. Handlingsplanen må også inneholde tiltak for hvordan man får flere utdannede sykepleiere tilbake til sykepleieryrket.

Stortinget ber Regjeringen foreta en snarlig evaluering av erfaringene med overføring av videreutdanning i somatisk sykepleie til høgskolesystemet."

Flertallet understreker at det innen helse- og omsorgssektoren er flest ubesatte stillinger for sykepleiere. Det er grunn til å anta at det både er potensiale for å rekruttere flere sykepleiere til pasientrettet arbeid og i tillegg avlaste allerede ansatte sykepleiere for bl.a. administrative oppgaver ved bruk av andre personellgrupper.

Flertallet legger til grunn at selv om antall årsverk bare i omsorgstjenesten er økt med om lag 9 000 hittil i handlingsplanperioden for eldresatsingen, er det behov for ytterligere tiltak utover de som er gjennomført og planlagt i henhold til "Rett person på rett plass". Regjeringen ble bedt om å utarbeide tiltak som direkte bidrar til å styrke rekruttering av helsepersonell, og i tillegg indirekte reduserer sykepleiermangelen ved å satse på mer fleksible løsninger for arbeidsdeling mellom personellgrupper. Flertallet vil påpeke at det er behov for å øke rekrutteringen av de personellgrupper det er mangel på, ved en mer fleksibel og effektiv bruk av fagpersonell. Flertallet mener at tilrettelegging for faglig utvikling, godt arbeidsmiljø og dyktige ledere vil bidra til mer attraktive arbeidsplasser og større stabilitet i arbeidsstokken. Flertallet legger til grunn at en ny handlingsplan med ytterligere rekrutterings- og stabiliserings tiltak og en fornyet og styrket oppfølging av handlingsplanen "Rett person på rett plass" vil gi ytterligere positiv virkning på helsepersonellsituasjonen.

Flertallet viser til at spørsmålet om likestilling av tredelt turnus og helkontinuerlig skiftarbeid er behandlet i Stortinget i 1997, jf. Innst. S. nr. 133 (1996-1997) og i 1998, jf. Innst. S. nr. 71 (1997-1998). Forslagene i 1997 ble avvist av Stortinget, og forslaget i 1998 ble vedlagt protokollen med begrunnelse i at daværende kommunalminister hadde igangsatt utredningsarbeid for å kartlegge de økonomiske konsekvensene av en slik likestilling av skift og turnus, og at Bondevikregjeringen varslet at den eventuelt ville komme tilbake til Stortinget etter en høringsrunde.

Flertallet vil fortsatt vektlegge at dette er en sak som det er opp til partene i arbeidslivet å bli enige om gjennom tariffoppgjørene.

Flertallet viser til at Regjeringens arbeid med rekruttering fortsetter i tråd med Stortingets vedtak i Budsjett-innst. S. nr. 11 (2000-20001), og fremmer følgende forslag:

"Dokument nr. 8:112 (2000-2001) - forslag fra representantene Valgerd Svarstad Haugland, Åse Gunhild Woie Duesund og Are Næss om tiltak for å få utdannet helsepersonell tilbake til sine yrker - vedlegges protokollen."

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti, Fremskrittspartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti vil påpeke at mangelen på sykepleiere og omsorgspersonell generelt er like akutt, og problemene i norsk helsevesen like store. Disse medlemmer kan ikke se at handlingsplanen for rekruttering av helsepersonell 1998-2001 har hatt den ønskede effekt når det gjelder tilgangen på sykepleiere, og er enig med forslagsstillerne i at det trengs nye, konkrete tiltak som virker etter intensjonen.

Deltidsarbeidende sykepleiere og hjelpepleiere utgjør en vesentlig del av arbeidskraftreserven. For å rekruttere og beholde sykepleiere og hjelpepleiere må det, etter disse medlemmers mening, iverksettes tiltak som gjør at for eksempel flere velger disse yrkene som heltidsvirke. I en medlemsundersøkelse Norsk Gallup gjennomførte for Norsk Sykepleierforbund i november 2000 svarte ca. 70 pst. av de deltidsansatte medlemmene at de ville jobbe mer dersom årslønnen ble økt med 50 000 kroner. Det alene vil gi tilgang på 3 200 flere årsverk, dersom disse arbeider én dag mer pr. uke.

Disse medlemmer tør peke på at en merkbar oppgradering av lønns- og arbeidsforholdene må være et vesentlig bidrag for å stoppe flukten fra yrket og gjøre det mer attraktivt for de som har forlatt yrket, å komme tilbake.

Det er etter disse medlemmers mening viktig å sørge for at vedtatte helsereformer blir gjennomført på en måte som kommer pasientene til gode. De virkemidler som er forsøkt for å stabilisere og rekruttere sykepleiere, har ikke hatt den forventede effekt. Derfor mener disse medlemmer nå at det må iverksettes tiltak som ikke er forsøkt tidligere for å sikre personelltilgangen innen helse- og omsorgssektoren. Det vil være nødvendig med både kortsiktige og langsiktige virkemidler, der lønn må være et sentralt element for å sikre økt bemanning. En likestilling av tredelt turnusarbeid og helkontinuerlig skiftarbeid er også viktig for å bedre arbeidsforholdene slik at flere velger å arbeide heltid.

Disse medlemmer vil på denne bakgrunn fremme følgende forslag:

"1. Stortinget ber Regjeringen, med utgangspunkt i handlingsplanen for helsepersonell 1998-2001, raskt å fremme forslag til konkrete tiltak som kan

få utdannet helsepersonell tilbake til sine yrker, og som kan få deltidsarbeidende hjelpepleiere og sykepleiere til å arbeide mer. Stortinget ber i denne sammenheng om at Regjeringen utarbeider en lønnspakke til pleie- og omsorgspersonell på linje med det som tidligere er gjort for andre yrkesgrupper innen offentlig sektor hvor det har vært store rekrutteringsproblemer.

2. Stortinget ber Regjeringen utarbeide en ny handlingsplan for rekruttering av helsepersonell 2002-2005 der det legges vekt på konkrete tiltak for å rekruttere sykepleiere og annet pleie- og omsorgspersonell og stabilisere bemanningssituasjonen. I denne sammenheng ber Stortinget om at det fremmes forslag om endringer i arbeidsmiljøloven slik at tredelt turnusarbeid likestilles med helkontinuerlig skiftarbeid."

Komiteens medlemmer fra Høyre viser til at i den nye modellen med statlig ansvar for spesialisthelsetjenesten og fristilte sykehus får helseforetakene arbeidsgiveransvaret. Sykehusene vil da i større grad kunne bruke lønn og andre personalpolitiske virkemidler for å rekruttere helsepersonell ut fra lokale vurderinger ved det enkelte sykehus.

FORSLAG FRA MINDRETALL

Forslag fra Kristelig Folkeparti, Fremskrittspartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 1

Stortinget ber Regjeringen, med utgangspunkt i handlingsplanen for helsepersonell 1998-2001, raskt å

fremme forslag til konkrete tiltak som kan få utdannet helsepersonell tilbake til sine yrker, og som kan få deltidsarbeidende hjelpepleiere og sykepleiere til å arbeide mer. Stortinget ber i denne sammenheng om at Regjeringen utarbeider en lønnspakke til pleie- og omsorgspersonell på linje med det som tidligere er gjort for andre yrkesgrupper innen offentlig sektor hvor det har vært store rekrutteringsproblemer.

Forslag 2

Stortinget ber Regjeringen utarbeide en ny handlingsplan for rekruttering av helsepersonell 2002-2005 der det legges vekt på konkrete tiltak for å rekruttere sykepleiere og annet pleie- og omsorgspersonell og stabilisere bemanningssituasjonen. I denne sammenheng ber Stortinget om at det fremmes forslag om endringer i arbeidsmiljøloven slik at tredelt turnusarbeid likestilles med helkontinuerlig skiftarbeid.

KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen viser til dokumentet og det som står foran, og rår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

Dokument nr. 8:112 (2000-2001) - forslag fra representantene Valgerd Svarstad Haugland, Åse Gunhild Woie Duesund og Are Næss om tiltak for å få utdannet helsepersonell tilbake til sine yrker - vedlegges protokollen.

Oslo, i sosialkomiteen, den 5. juni 2001

John I. Alvheim
leder

Ola D. Gløtvold
ordfører

Are Næss
sekretær